

відмови від злочину до видів звільнення від кримінальної відповідальності (з поширенням на нього всіх тих правових наслідків, які пов'язані з іншими видами звільнення від кримінальної відповідальності). Нам видається, що законодавець правильно не сприйняв цю пропозицію, оскільки за своєю юридичною природою добровільна відмова від злочину не може бути віднесена ні до видів звільнення від кримінальної відповідальності і від покарання, ні до обставин, що виключають злочинність діяння.

Отже, основна відмінність незакінченого злочину від добровільної відмови від злочину полягає в причинах, що послужили підставою для не доведення злочину до кінця: під час незакінченого злочину - це обставини, які не залежать від особи; під час добровільної відмови від злочину - це власна воля особи під час усвідомлення нею можливості доведення злочину до кінця.

Злочин визнається незакінченим, якщо в діяльності особи з реалізації злочинного наміру містяться всі ознаки складу готування до злочину або неповного або повного замаху на злочин, передбачений Особливою частиною КК України. Видами незакінченого злочину є готування до злочину, неповний замах на злочин, повний замах на злочин. Добровільною відмовою від злочину визнається остаточне і з власної волі особи припинення умисного створення умов для виконання злочину, або припинення виконання злочину, якщо ця особа в зазначених випадках усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця. Добровільна відмова від злочину можлива після виконання особою всіх, на її думку, необхідних умисних дій (бездіяльності), безпосередньо спрямованих на виконання "матеріального" злочину і дій (бездіяльності) по безпосередньому приведенню навмисного у виконання. При добровільній відмові від злочину вчинене особою не є незакінченим злочином унаслідок відсутності в скоєному складу злочину. Тому добровільна відмова від злочину - це спеціальний вид виключення кримінальної відповідальності. Основна відмінність незакінченого злочину від добровільної відмови від злочину полягає в причинах, що стали підставою для не доведення злочину до кінця: під час незакінченого злочину - це обставини, які не залежать від особи; під час добровільної відмови від злочину - це власна воля особи під час усвідомлення нею можливості доведення злочину до кінця.

Література

1. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова; РАН, Институт русского языка им. В.В. Виноградова. - 4. изд., доп. - М.: Азбуковник, 1999. - 944 с.
2. Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник] / [Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько та ін.]; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. - 5-те вид., переробл. та допов. - К.: Атіка, 2009. - 408 с.

3. Иванов В.Д. Общее понятие и виды стадий совершения умышленного преступления по законодательству Казахской ССР // Труды Карагандинской ВШ МВД СССР. 1972. Вып. 1. С. 140.
4. Кримінальне право. Загальна частина [підручник] / за ред. А.С. Беніцького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. - К.: Істина, 2011. - 1112 с.
5. Назаренко Г.В. Неоконченное преступление и его виды: монография / Г.В. Назаренко, А.И. Ситникова. - М.: Ось-89, 2003. - 160 с.
6. Козлов А.П. Учение о стадиях преступления / А.П. Козлов. - СПб.: Изд-во "Юридический центр Пресс", 2002. - 353 с.
7. Тишкевич И.С. Приготовление и покушение по советскому уголовному праву (понятие и наказуемость) / И.С. Тишкевич. - М.: Госюриздат, 1958. - 260 с.
8. Церетели Т.В. Причинная связь в уголовном праве. М., 1963. - 382 с.
9. Иванов В.Д. Борьба органов внутренних дел с покушениями на преступления: Учебное пособие. Хабаровск, 1987. - 64 с.
10. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. М.: Госюриздат, 1960. - 244 с.
11. Мальков Б.П. Субъективные основания уголовной ответственности // Государство и право. 1995. № 1. С. 91-99.
12. Трайнин А.Н. Состав преступления по советскому уголовному праву / А.Н. Трайнин. М.: Госюриздат, 1951. - 387 с.
13. Назаренко Г.В., Ситникова А.И. От концепции стадий преступления к концепции неоконченных внестадийных деликтов // Современное образование пути и перспективы развития в XXI веке. Материалы 4-ой научно-практической конференции 25 января 2002 г. Орел, СГУ. 2002. С. 54-55.
14. Редин М.П. Понятие оконченного и неоконченного преступлений в уголовном законодательстве Российской Федерации // Правоведение. 1997. № 1. - С. 111-121
15. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Лекции. Часть общая / Н.С. Таганцев. - М.: Изд-во Наука, 1994. - Т. 1. - 380 с.
16. Панько К.А. Добровольный отказ от преступления по советскому уголовному праву. Воронеж, 1975. С. 67-69.
17. Ситникова Александра Ивановна. Неоконченное преступление и его виды: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08: Москва, 2001. 190 с.
18. Учебник уголовного права. Общая часть. // Под ред. В.Н. Кудрявцева и А.В. Наумова. М., 1996. - 326 с.

*Грищенко О.А.,
кандидат юридических наук,
доцент кафедры криминального права та
криминології ОДУВС*

*Томило В.В.,
студент магистратури
ОДУВС*

Надійшла до редакції: 25.12.2014

УДК 343.23

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

У статті проведено аналіз питань, пов'язаних такими категоріями як "охорона праці", "безпека

виробництва", питань застосування в Україні кримінальної відповідальності за злочини проти безпеки

виробництва та вдосконалення законодавства в цій сфері.

Ключові слова: охорона праці, кримінальна відповідальність, безпека виробництва

В статті проведено аналіз питань, пов'язаних з такими категоріями, як "охорона праці", "безпека виробництва", "безпека виробництва", "безпека виробництва", "безпека виробництва" в Україні злочинної відповідальності за злочини проти безпеки виробництва та вдосконалення законодавства в цій сфері.

Ключевые слова: охрана труда, уголовная ответственность, безопасность производства.

The article analyzes the issues related to such categories as "labor protection", "production safety", the application in Ukraine criminal responsibility for crimes against the security of production and improvement of legislation in this area.

Keywords: protection of labour, criminal responsibility, industrial safety.

Конституція України гарантує право кожного на належні, безпечні й здорові умови праці, а отже, пріоритетним завданням державної політики України є збереження життя, здоров'я й працездатності людини в процесі її трудової діяльності (стаття 43).

Проте нинішній рівень науково-технічного прогресу та соціально-економічні перетворення не спроможні забезпечити благополуччя людини, збереження її життя та здоров'я, створення найкращих можливостей для самореалізації та вдосконалення. Тому перед Україною постало невідкладне завдання: зміна напряму державної політики в питаннях правового регулювання праці, реформування питань забезпечення охорони праці на виробництві.

Реформування системи охорони праці необхідно проводити із запозиченням міжнародного досвіду. Останніми роками в країнах ЄС спостерігається явне скорочення кількості серйозних травм - не в останню чергу через реальний прогрес у створенні більш безпечних і здорових умов праці. За дослідженнями міжнародних експертів з питань безпеки і гігієни праці, конкурентоспроможність підприємств на внутрішньому і міжнародному ринках напряму залежить від стану безпеки та умов праці. При цьому підвищується довіра до організації, розширюються можливості одержання кредитів, інвестицій і замовлень, стійкого виходу на міжнародний ринок, поліпшення відносин з органами державної влади та іншими структурами. Упровадження такої довгострокової політики впливає на мотивацію робітників до більш якісної та продуктивної праці, скорочення виробничих збитків, що у свою чергу робить підприємство більш конкурентоспроможним [5, 5].

Вирішення питання реформування охорони праці належить до найбільш серйозних комплексних проблем сучасного соціально-економічного етапу розвитку країни, переконливим доказом цього є рівень виробничого травматизму та професійних хронічних захворювань. Для прикладу: у 2014 році робочими органами виконавчої дирекції Фонду зареєстровано 6850 (з них 525 - смертельних) потерпілих від нещасних випадків, які були визнані та пов'язані з виробництвом; зареєстровано 4352 випадки виникнення хронічних професійних захворювань. У 2014 році, у порівнянні з 2013 роком, кількість страхових нещасних випадків зменшилась на 25,7 %, кількість смертельно травмованих осіб зменшилась на 0,6 %; кількість професійних захворювань зменшилась на 25,7 % [10]. При цьому в країні спостерігається позитивна динаміка зниження кількості нещасних випадків і професійних хронічних захворювань, але рівень травматизму на виробництві залишається вкрай високим [4, 4].

Ситуація щодо високого рівня виробничого трав-

матизму та професійних хронічних захворювань часто є наслідком різних порушень вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів з охорони праці, що, у свою чергу, спонукає до проведення досліджень у цій сфері та здійснення спроб визначення шляхів її розв'язання [8, 47].

У науково-правовій літературі увага неодноразово приділялася питанням кримінальної відповідальності за злочини проти безпеки виробництва. Проблемним питанням присвятили увагу такі вчені: В.І. Антипов, В.І. Борисов, О.О. Бухаринська, В.П. Тихий, В.О. Навроцький, В.І. Павликівський, О.О. Пашенко та ін.

Метою цієї публікації є дослідження та характеристика питань кримінальної відповідальності за злочини проти безпеки виробництва в Україні.

Створення безпечних і здорових умов праці для працівників, тобто належних умов з охорони праці - закріплений ст. 13 Закону України "Про охорону праці" обов'язок роботодавця, невиконання якого тягне за собою відповідальність, у тому числі кримінальну [2].

Ефективне використання праці є необхідною умовою соціально-економічного розвитку підприємства, тому такі проблемні питання, як створення безпечних умов на виробництві, збереження трудового потенціалу, профілактика професійної захворюваності та нещасних випадків на виробництві, є вкрай актуальними в практичній діяльності будь-якого сучасного підприємства. Однак роботодавці, відповідальні особи, самі працівники нехтують виконанням правил безпеки на виробництві, що зазвичай призводить до втрати працівниками здоров'я, а іноді й життя. З огляду на це, особливо важливими стають питання забезпечення виконання обов'язків і відповідальності винних осіб стосовно належного забезпечення безпеки праці на підприємстві.

Для організації, забезпечення безпеки виробництва використовуються закони та підзаконні акти, що належать до різних галузей законодавства (трудового, цивільного, адміністративного, кримінального тощо), а також технічні норми. У цій системі норми кримінального права охороняють відносини безпеки виробництва від найбільш небезпечних злочинних посягань.

На сьогодні Кримінальний кодекс України у сфері охорони праці містить п'ять статей, об'єднаних у Х розділ Особливої частини, які передбачають відповідальність за порушення правил безпеки виробництва. Відповідні правові норми є гарантійним зобов'язанням держави щодо дотримання конституційних прав громадян.

Родовим об'єктом указаних злочинів є відносини, які забезпечують безпеку виробництва. Під терміном "виробництво" розуміють складну соціально-економічну й технічну відносно замкнуту систему, в основі функціонування якої лежить праця людини, спрямована на одержання суспільно корисного результату [6, 25; 7, 133]. Під час виробничої діяльності людина може зазнавати або безпосередньо піддаватися впливу небезпечних, шкідливих чинників. Наявність на виробництві небезпечних і шкідливих факторів зумовлює потребу в таких станах (умовах), що необхідні для охорони життя, здоров'я, збереження майна, довкілля. Таким станом на виробництві є безпека виробництва - тобто такий технічний стан, за якого нейтралізується можливість уражаючого впливу на людей, майно та довкілля небезпечних і шкідливих виробничих факторів [8, 49-50].

Основними безпосередніми об'єктами є відносини безпеки виробництва, які відрізняються між собою за сферами регулювання. Отже, основними безпосередніми об'єктами злочинів, передбачених статтями 271 - 275 КК України, відповідно, є: безпека праці як у виробничій, так і в невиробничій сферах суспільних відносин (ст. 271), безпека виробництва під час виконання робіт з підвищеною

небезпекою (ст. 272), безпека виробництва на вибухонебезпечних підприємствах чи в цехах (ст. 273), ядерна та радіаційна безпека виробництва (ст. 274), безпека використання промислової продукції та безпечної експлуатації будівель і споруд (ст. 275).

Об'єктивна сторона злочинів характеризується наявністю трьох обов'язкових ознак: 1) порушення вимог законів та інших нормативно-правових актів про охорону праці (ст. 271), порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на виробництві (ст. 272), порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або в цехах (ст. 273), порушення на виробництві правил ядерної або радіаційної безпеки (ст. 274), порушення під час розроблення, конструювання, виготовлення чи зберігання промислової продукції правил, що стосуються безпечної її використання, а також порушення під час проектування чи будівництва правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд (ст. 275); 2) наслідки у вигляді спричинення шкоди здоров'ю потерпілого (ч. 1) та загибелі людей або інші тяжкі наслідки (ч. 2); 3) причинний зв'язок між зазначеними діями та наслідками.

За своїм змістом порушення може виявлятися в неналежному виконанні або невиконанні суб'єктом злочинів відповідних правил безпеки, а також у вчиненні дій, які прямо заборонені такими нормативними актами. Отже, порушення має характер як дії, так і бездіяльності.

Статтю 271 КК охоплюються порушення так званих загальних правил охорони праці, які поширюються на всі галузі та види виробництва, стосуються всіх працівників і забезпечують безпеку осіб, пов'язаних з виробництвом. Порушення ж спеціальних правил безпеки, які стосуються виконання робіт підвищеної небезпеки, підлягають кваліфікації за статтями 272-275 КК.

Наслідки як ознака об'єктивної сторони складу злочинів проти безпеки виробництва можуть бути двох видів: перший вид наслідків характеризується створенням загрози загибелі людей чи настанню інших тяжких наслідків (ч. 1 ст. 272 - 275 КК); другий вид характеризується спричиненням реальної шкоди: шкода здоров'ю потерпілого (ч. 1 ст. 271 - 275 КК); загибель людей (ч. 2 ст. 271 - 275 КК) та інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 271 - 275 КК).

Для всіх злочинів проти безпеки виробництва більш характерним є не прямий розвиток причинного зв'язку, а опосередкований.

Суб'єкт злочинів - спеціальний, ним є виключно посадова особа підприємства, установи, організації, що на підставі наказу адміністрації, посадової інструкції або займаної посади має спеціальні обов'язки з охорони праці, або громадянин - суб'єкт підприємницької діяльності (ст. 271 КК); суб'єктами можуть бути особи, на яких покладено обов'язок забезпечувати дотримання правил безпеки при виконанні певних робіт або на певних підприємствах (керівники робіт, інженерно-технічні працівники, службовці та працівники підприємств, цехів, виробництв), додатково можуть бути й сторонні особи (практиканти, працівники інших підприємств та установ), але якщо до їх відома в установленому порядку були доведені правила безпеки на відповідних об'єктах (ст. 272 - 274 КК).

Потерпілий є обов'язковою ознакою злочинів проти безпеки виробництва. При цьому ними виступають: тільки особи, які мають постійний чи тимчасовий зв'язок з певним підприємством, установою, організацією чи з виробничою діяльністю громадянина-суб'єкта підприємницької діяльності (ст. 271 КК); учасники виробничого процесу, так і інші особи, які не мають до нього відношення (ст. 272 - 275 КК).

Злочини проти безпеки виробництва вчиняються з необережною формою вини. Суб'єктивна сторона може виявлятися у свідомому порушенні суб'єктом злочину вимог загального та спеціального законодавства щодо охорони праці, передбаченні можливості настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді шкоди здоров'ю чи життю потерпілого та легковажному розрахунку на відвернення таких наслідків або ж у відсутності передбачення таких наслідків при наявності обов'язку та можливості їх передбачити [9, 368].

Удосконалення державного регулювання безпеки та охорони праці, упровадження ефективних заходів щодо боротьби зі злочинами проти безпеки виробництва - невідкладне завдання держави у сфері охорони праці. Шлях до соціально-економічного благополуччя, самореалізації та вдосконалення, пріоритету збереження життя, здоров'я в процесі трудової діяльності не легкий, але звичайно є невеликі позитивні моменти.

На сьогодні необхідно обов'язково значно більше приділити увагу реформуванню застарілої системи охорони праці з обов'язковим запозиченням досвіду провідних країн Європейського Союзу. Удосконалення державного регулювання безпеки та охорони праці сформує нову захисну систему, яка покращить стан забезпечення та дотримання прав працівників різних галузей економічної діяльності держави на нешкідливі умови праці та обов'язкове підвищення ефективності заходів кримінально-правового впливу щодо осіб, які допускають порушення вимог законодавства про охорону праці.

Література

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - С. 141.
2. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1992. - № 49. - С. 668.
3. Кримінальний кодекс України: від 05 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2001. - № 25-26. - С. 131.
4. Бібліотечка голови профспілкового комітету № 7-8 (139-140), 2011 р. // Основні напрямки здійснення профспілками громадського контролю за додержанням роботодавцями законодавства про охорону праці (методичні рекомендації). - К.: "Профінформ" ФПУ, 2011. - 96 с.
5. Бібліотечка голови профспілкового комітету № 11-12 (179-180), 2014 р. // Методичні рекомендації щодо включення до розділу "Охорона праці" Генеральної угоди, галузевих, територіальних угод та колективних договорів положень Конвенції МОП у сфері безпеки та гігієни праці, ратифікованих Україною. - К.: "Профінформ" ФПУ, 2014. - 72 с.
6. Борисов В.И. Уголовная ответственность за нарушение правил, норм и стандартов, обеспечивающих безопасность дорожного движения: моногр. / В.И. Борисов, С.В. Гизимчук. - Х.: Консум, 2001. - 160 с.
7. Борисов В.И., Пашченко О.О. Щодо родового об'єкта злочинів проти безпеки виробництва // Вісник Академії правових наук України. - 2005. - № 1. - С. 133-141.
8. Дараганова Н.В. Кримінальна відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону праці // Юридична наука. - 2013. - № 5. - С. 47.
9. Обушенко О.М. Кримінальна відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони праці // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. - 2012. - № 4 (64). - С. 364-369.
10. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України // Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. - [Електронний ресурс]: <http://www.social.org.ua/view/4787>; <http://www.social.org.ua/view/4126>

Загороднюк С.О.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та
кримінології
ОДУВС
Круш Г.С.,
студентка юридичного факультету
ОДУВС
Надійшла до редакції: 14.12.2014